

Year: 2021

Volume: 11

Issue: 1

**Journal of Current Researches
on Health Sector
(J o C R e H e S)**
www.jocrehes.com
ISSN: 2547-9636

Crossref doi: 10.26579/jocrehes.97

Research Article/Araştırma Makalesi

The Mediating Role of Vulnerability to Disease between Personality and Fear of Coronavirus

Ayşe Çiğdem MERCANLIOĞLU¹, Uğur KEVENK², Gülhan KALMUK³ & Osman YILDIRIM⁴

Keywords

perceived vulnerability to disease, personality traits, fear of coronavirus.

Abstract

The aim of this study is to reveal the mediating effects between perceived vulnerability to disease carelessness, personality traits, and fear of coronavirus. For this purpose, a research questionnaire was created by using the scales of perceived vulnerability to disease, personality traits and fear of coronavirus to collect data. Using the data obtained, reliability and validity analysis and factor analysis were performed for each scale, respectively, using the SPSS package program. In order to test the research hypotheses, structural equation modeling was made with the help of SPSS AMOS. The obtained findings showed that the scales used in the study were reliable and valid, and the scales preserved their original factor structures. On the other hand, it was observed that the fit index values of the model established for structural equation modeling analysis were acceptable and mediating effects emerged. It was assumed that the respondents who answered the questionnaire understood the questions correctly and expressed their opinions. It is accepted that there is no meaning shift in the translation back translation process from English. In the study, the importance of taking the personality traits, the fear of illness and perceived vulnerability to disease into consideration by healthcare providers when taking the necessary measures to ensure that individuals do not get sick, or for those who are sick to regain their health as soon as possible, especially during pandemic periods, were discussed.

Article History

Received
19 Mar, 2021
Accepted
15 May, 2020

¹ Corresponding Author. ORCID: 0000-0001-8057-911X. İstanbul Bilgi Üniversitesi, cmercanli@gmail.com

² ORCID: 0000-0002-1352-7990. İstanbul Bilgi Üniversitesi, ukevenk@dr.com

³ ORCID: 0000-0002-4734-0454. İstanbul İstinye Üniversitesi, gkalmuk@istinye.edu.tr

⁴ ORCID: 0000-0002-8900-3050. İstanbul Arel Üniversitesi, drosmanyildirim@gmail.com

Kişilik ile Koronavirüs Korkusu Arasında Hastalık Umursamazlığının Aracı Rolü

Anahtar Kelimeler

Hastalık umursamazlığı, kişilik özellikleri, koronavirüs korkusu.

Özet

Bu çalışmanın amacı, hastalık umursamazlığı, kişilik özellikleri ve koronavirüs korkusu arasındaki aracı etkileri ortaya koymaktır. Bu amaçla, veri toplamak için literatürde yer alan hastalık umursamazlığı, kişilik özellikleri ve koronavirüs korkusu ölçeklerinden yararlanılarak bir araştırma anketi oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin kullanılarak SPSS paket program aracılığıyla her ölçek için sırasıyla güvenirlik ve geçerlik analizi, faktör analizleri yapılmıştır. Araştırma hipotezlerini sınamak amacıyla SPSS AMOS yardımıyla yapısal eşitlik modellemesi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu, ölçeklerin orijinal faktör yapılarını koruduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan, yapısal eşitlik modellemesi analizi için kurulan modelin uyum indeks değerlerinin kabul edilebilir olduğunu ve değişkenler arasında aracı etkilerin ortaya çıktığı görülmüştür. Anketi yanıtlayan deneklerin soruları doğru anlayıp görüş belirttikleri varsayılmıştır. İngilizceden tercüme geri tercüme sürecinde anlam kayması olmadığı kabul edilmiştir. Araştırmada pandemi dönemlerinde, sağlık hizmeti sunucularının, kişilerin hasta olmaması için, ya da hasta olanların en kısa sürede sağlıklarına kavuşması için gerekli tedbirleri alırken, bireylerin kişilik özelliklerinin ve hastalık korkularının ya da hastalığı umursamazlıklarının dikkate alınmasının önemi tartışılmıştır.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih
19 Mart 2021
Accepted
15 Mayıs 2021

1. Giriş

Tarih boyunca insanoğlu birçok salgın hastalık ile karşılaşmıştır. Kolera, Veba, Suçiçeği, Tifus, Lepra, Tüberküloz, İspanyol gribi, tarihte en çok bilinen ve toplumsal durgunluğa neden olan salgınlardır. Çiçek hastalığı tahminen 300-500 milyon kişinin ölümüne neden olmuş, ancak iki yüzyıl sonra, 1980’de, Dünya Sağlık Örgütü, dünyanın bu hastalıktan kurtulduğunu ilan etmiş ve aşısının rutinden çıkarılmasını önermiştir (Parıldar, 2020).

20. yüzyılın başında, 1918 influenza salgını olarak da bilinen İspanyol Gribi, dünya nüfusunun üçte birini enfekte etmiş, % 2 sinin ölümüne neden olmuştur. 21. yüzyılda ortaya çıkan ve kitlesel ölümlere neden olan SARS (2003), H1N1 (2009), MERS (2012), Ebola (2014) salgınları, büyük ekonomik ve sosyal krizlere neden olmuş, turizm, eğitim, sağlık, teknoloji, ekonomi, finans, tarım başta olmak üzere tüm sektörleri önemli ölçüde etkilemiş, ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde ciddi bir bozulma, büyük gelir kaybı yaratmıştır (Bingül, Türk, Ak, 2020).

COVID-19 ile ilgili olarak, Dünya Sağlık Örgütü, 2020’in ilk ayında yayınlandığı durum raporunda, 31 Aralık 2019’da Çin’in Wuhan Şehrinde tespit edilen bilinmeyen etiyoloji vakaları hakkında bilgilendirildiklerini ve Çin’deki ulusal makamlar tarafından 3 gün içinde, toplam 44 vaka bildirildiğini tüm dünyaya duyurdu (WHO, 2020).

COVID-19 krizi, ülke yöneticilerini, toplumları hızlı yayılan ve ölümcül olan bu virüsten nasıl koruyacakları konusunda acil kararlar almaya zorladı. Bu kararlar arasında, insanları evden çalışmaya teşvik etmek, seyahat kısıtlamaları getirmek, toplu sosyal etkinlikleri yasaklamak, sosyal mesafenin, maske kullanımının, hijyen şartları uygulamanın önemini vurgulamak, halkı hergün virüs hakkında düzenli bilgilendirmek sayılabilir. Ancak 14 aydır devam eden pandemi ile mücadelede,

vakaların artması, karantina uygulamaları, etkin tedavi yöntemlerinin olmaması, sağlık sisteminin bu yükü taşıyamıyor olması, yatak sayılarının yetersizliği, sağlık personelinin yorgunluğu hatta tükenmişliği eklenince, tüm ülkelerde pandeminin toplumun ruhsal sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Virüs ile mücadelede en büyük başarı aşının bulunması, bütün ülkeler için çok büyük moral olmakla birlikte, aşının dağıtımı ve toplumun aşılama süreci arzu edilen hızda olmadığı için endişe halen devam etmekte. Dünya Sağlık Örgütü'nün, 28 Şubat 2021 tarihinde ki raporuna göre, dünyada 113.467.303 COVID-19 vakası, 2.520.550 ölüm meydana gelmiştir (WHO, 2021a).

“Virüsün yayılmasını kontrol altına alma ve yavaşlatma çabalarını desteklemek için hareketlerimiz kısıtlandığından, COVID-19 gibi bir pandemide virüse yakalanma korkusuna ek olarak, günlük hayatımızdaki önemli değişiklikler de var. Evden çalışma, geçici işsizlik, çocukların evde eğitim görmesi ve diğer aile üyeleri, arkadaşlar ve meslektaşları ile fiziksel temas eksikliği gibi yeni gerçeklerle karşı karşıya kaldığımızda, zihinsel ve fiziksel sağlığımıza dikkat etmemiz önemlidir” (WHO, 2021b).

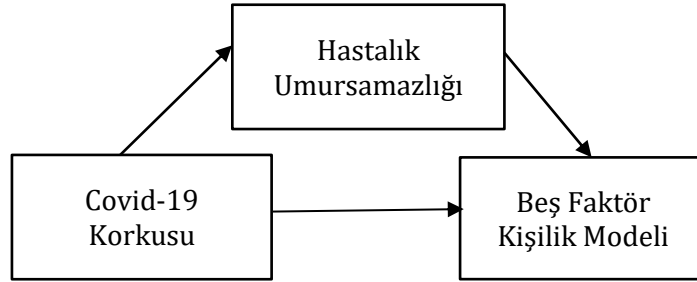
Yapılan 41 çalışmanın incelenmesi sonucu, COVID-19' un, sağlık çalışanlarında artan depresyona bağlı depresif belirtiler, anksiyete, psikolojik sıkıntı ve düşük uyku kalitesi bulunurken, genel halkta COVID-19 öncesine kıyasla daha düşük psikolojik iyi oluş ve daha yüksek anksiyete ve depresyon durumları tespit edilmiştir (Vindegard, Benros, 2020). Bu dönemde hayatlarımız derinden değişirken, en önemli değişiklik, korku dahil pandemiye bağlı psikolojik sıkıntıdır (Ahorsu, Lin, Imani, Saffari, Griffiths, Pakpour, 2020).

Covid-19 pandemisi ile başlayan yeni normal olarak adlandırılan yeni toplum yaşamında sağlık algısı da büyük ölçüde değişime başlamıştır. Bireylere göre farklılık gösteren sağlık algıları doğal olarak hem bireysel yaşamı hem de iş yaşamında büyük etkiler yaratmaktadır. Bireylerin hastalık umursamazlığı bireysel özelliklere göre farklılık gösterirken Covid-19 bulaşıcı hastalığından bireylerin duyduğu korkular da değişim göstermektedir. Bu çalışmada, sağlık çalışanları örnekleminde hastalık umursamazlığı, Covid-19 korkusu ve bu değişkenlerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler ele alınmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Koronavirus hastalığı ve diğer adıyla Covid-19, küresel bir bulaşıcı hastalık olarak tüm insanoğluna tehdit etmeye devam etmektedir. Bulaşıcı hastalığının dehşete düşüren bilinmeyen yanları bir tarafa bırakılırsa, nerede ise genellikle insanlığın üzerinde mutabık kaldığı sosyal mesafe, maske ve hijyen şu anda aşı ve ilaç etkinliği netleşinceye kadar alınması gereken tedbirler gibi durmaktadır. Ancak, bulaşıcı hastalıkları yaratan virüslerin yaşayabilmesi için canlı insan bünyesine yani konak ihtiyacı duyduğundan bireylerin bu durumu umursamalarının önemli olduğu ileri sürülebilir. Diğer yandan, bulaşıcı hastalıklar ve alınması gereken önlemler bakımından bireysel farklılıkların da önemli olduğu varsayılmaktadır.

Bu araştırma için hastalık umursamazlığı, koronavirus hastalığı korkusu ve beş faktör kişilik tipleri değişken olarak ele alınmıştır. Bu araştırma değişkenleri kullanılarak araştırmanın kavramsal çerçevesi Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Kavramsal Çerçeve

2.1. Hastalık Umursamazlığı

Salgın hastalıklar tüm dünyayı ve toplum katmanlarını sarmaya başladığı zaman, her ülkede yerel yayın organları, küresel sosyal medya ağları tarafından salgının tehlikeleri tekrar tekrar haber yapıldı. Bazı dinleyici kitlelerinde bu tekrarlı haberlerin çok fazla abartılı olduğu hissi uyandı. Hatta, bazı ülkelerde, hükümetlerin ilan ettiği sokağa çıkma yasakları büyük tepkilere ve ayaklanmalara neden oldu (Merchant ve Lurie, 2020). Bütün bunlar olurken, insanların büyük bir kısmı bu abartılı salgın haberlerine tepki olarak salgını umursamaz bir tavır içine girdiler. Salgının nedenlerinin uzmanlar tarafından tam olarak bilinmemesi nedeniyle, halk arasında bu salgının sadece yaşlıları öldürdüğü yayılmaya başladı (Smith, 2006; Duan & Zhu, 2020).

De Coninck, D'Haenens, Matthijs (2020) tarafından yapılan çalışmada, hastalığa karşı algılanan savunmasızlığın, kişilik özelliklerinin, sosyal medya tüketimine ilişkin katılımcıların halk sağlığı önlemlerine yönelik tutumlarını araştırmışlardır.

2.2. COVID-19 Korkusu

Yaşanan salgınlar boyunca çok sayıda insan hayatını kayıp etmiş ya da sakat kalmıştır. İnsanlığın karşılaşmış olduğu son salgın 2019 yılının sonlarında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve kısa bir süre içinde tüm dünyaya yayılan Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgınıdır. Hızla yayılan ve kontrol altına alınamayan bu virüse ait Türkiye'deki ilk vaka, T.C Sağlık Bakanlığı tarafından 10 Mart 2019 tarihinde açıklanmıştır. Doğası gereği çok hızlı yayılan ve ölüm oranları yüksek olan bu salgın ile mücadele etmede bireylere, topluma ve devlet yönetimine büyük sorumluluklar düşmektedir. Pandemi ilan edilmesi ile birlikte alınan önlemler kapsamında günlük rutin hayatın akışının bozulması, enfekte olma korkusu, kendisini ve çevresini nasıl koruyacağını bilememesi, birçok alanda belirsizliklerin olması ve yaşadığı ortamda güvende hissetmeme gibi durumlar salgının fizyolojik etkisi kadar psikolojik etkisini de ortaya çıkarmıştır (Cucinotta, Vanelli, 2020).

Tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüs salgınının tedavisine yönelik belirsizliklerin halen devam etmesi, bulunan aşı gibi tedavi yöntemlerinin ne kadar koruyucu olabileceğinin henüz kesinleşmemiş olması bununla birlikte vaka ve ölüm oranlarının yüksek olması ve sürekli farklı mutasyonlar ile tetiklenmesi bu haberlerin basın ve sosyal medya aracılığı ile sürekli gündemde kalması insanları

kaygılandırmakta ve endişeye sevk etmektedir. Bu durum bazı bireylerde kaygı durumunu aşarak korkuya dönüşmektedir (Arpacıoğlu, Baltalı, Ünübol, 2021).

Korku, hoş olmayan, kişinin kendisini güvensiz hissettiren, yaşamını ve çevresini tehdit edici uyarılar olarak nitelendirilmektedir. Pozitif vaka sayıları ve can kayıplarındaki artışlar ve değişimler Covid-19 salgınının psikolojik yönü olan korkuyu ortaya çıkarmaktadır (Pakpour ve Griffiths 2020). Korku aniden ortaya çıkabilecek gerçek ya da algısal tehlikelere karşı gösterilen iç güdüsel bir reaksiyon olarak tanımlanmaktadır (Gencer, 2020).

“Korku, endişe ve stres, algılanan ya da gerçek tehditlere ve bazen belirsizlik ya da bilinmeyenle karşı karşıya olduğumuzda, verilen normal tepkilerdir. Bu nedenle, insanların COVID-19 salgını bağlamında korku yaşamaları normal ve anlaşılır bir durumdur” (WHO, 2021c).

Korku, hayatta kalabilmek için temel olan savunma mekanizmasıdır ve tehdit edici olaylara yanıt verebilmek için biyolojik hazırlık süreçlerine ihtiyaç vardır. Pandeminin psikolojik ve psikiyatrik sonuçlarını takip edebilmek için bu duruma neden olan korku ve öfke gibi duygular dikkate alınmalı ve izlenmelidir. Korku kronik veya orantısız olduğunda zararlı olabilir ve çeşitli psikiyatrik bozukluklara neden olabilir. Geçmiş salgınlarda akıl sağlığı etkilenen kişilerin sayısının, enfeksiyondan etkilenen insan sayısından fazla olduğunu, ruh sağlığı etkilerinin salgının kendisinden daha uzun süre etkili olabileceğini göstermiştir. Farklı alanlardaki etkilerini düşünürsek psikososyal ve ekonomik etkilerin ne kadar etkili olacağı kestirilemez (Ornell, Schuch, Sordi, Kessler, 2020).

Ancak korku kontrol edilemez seviyeye gelirse bireylerin ruhsal sağlıklarını tehdit eden sonuçlar ortaya çıkmaya başlayabilir. Bu durum hem bireylerin hem de toplumun genel psikolojik sağlığını ve refah durumunu etkiler. Dolayısı ile ülke yöneticilerinde desteği ile sağlık profesyonelleri bu konuyu ciddiyetle ele almalı ve salgın sırasında ve sonrasında insanların yaşam kalitesini etkileyen olumsuzluklarla baş etmenin yollarını araştırmalıdır.

2.3. Kişilik Özellikleri

1981’de çerçevesi çizilen ve dışadönüklük, gelişime açıklık, duygusal denge, uyumluluk ve sorumluluk boyutları ile bilinen hali beş faktör kişilik özellikleri olarak ünlenmiştir (Goldberg, 1981). Beş faktör kişilik modelindeki beş alt boyut faktörleri, kişiliğin deneysel incelenmesi için ortaya çıkarılmıştır (Goldberg, 1993). Beş faktör kişilik modeli; kişilik özelliklerinin kategorik bir sınıflandırmasıdır (McCrae ve Costa, 2006). Daha sonra yapılan çalışmalarda, beş boyutlu yapıdan gelişime açıklık boyutunun çıkarıldığı ve kişilik özelliklerinin dört boyut ile ifade edildiği bazı çalışmalarda yer almıştır. Bireyin yaratıcılık özelliği, başka görüşlere açık tutumu ve analitik düşünme becerisi daha çok yaratıcı kişilik tipi olarak tek başına alınmaya başlanmıştır (De Raad, Sullot, Barelds, 2008). Beş Faktör kişilik özellikleri ölçekleri genel olarak 5 kişilik özelliğini ölçmektedir (Goldberg, 1981). Özellikle insanların dışadönük, hoşgörülülük ve coşkululuk gibi özelliklerinin duruma göre farklılıklar gösterebileceği gibi itirazlar olmuştur. Beş Faktör kişilik özellikleri ile ilgili yapılan bir çalışmada beşinci faktör olan gelişime açıklık (Intellectual Autonomy) boyutu esas olarak faktörün kültürler arası belirsizliği nedeni ile çalışmaya dahil edilmemiştir (De Raad, Sullot ve Barelds (2008).

Dışadönüklük (Extravert) : Hareketli, iş yapmayı seven, çevresine kolaylıkla uyum sağlayan insanlardır, girişken, sokulgan ve sosyaldirler.

Hipotez 1: Kişilik özelliklerinden dışadönüklük (EXT) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Hipotez 5: Kişilik özelliklerinden dışadönüklük (EXT) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Duygusal Denge (Emotional Stability): Rahat, özgüvenli, sabırlı, eleştiriye açık, strese toleranslı (yüksek puan); endişeli, gergin, çekingen.

Hipotez 4: Kişilik özelliklerinden duygusal denge (EMS) özelliğinin, koronavirus korkusu (FVC) değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Hipotez 8: Kişilik özelliklerinden duygusal denge (EMS) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Uyumluluk (Agreeableness): Alçakgönüllü, iş birliğine inanan, samimi, anlayışlı (yüksek puan); şüpheli, dikbaşı, inatçı, rekabetçi, ihtiyatlı.

Hipotez 2: Kişilik özelliklerinden uyumluluk (AGR) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Hipotez 6: Kişilik özelliklerinden uyumluluk (AGR) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Sorumluluk (Conscientiousness): Sistemli, azimli, başarıya yönelimli, hırslı, titiz; plansız, erteleyen, dikkati kolay dağılan, düzensiz.

Hipotez 3: Kişilik özelliklerinden sorumluluk (CON) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü vardır.

Hipotez 7: Kişilik özelliklerinden sorumluluk (CON) özelliğinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü vardır.

3. Yöntem

Bu araştırmanın hipotezleri, sağlık sektöründe çalışan ve gönüllü olarak anketi doldurmayı kabul eden 328 sağlık profesyoneline yüz yüze anket uygulanarak toplanan verilerin istatistiksel analiz bulgularına dayandırılmıştır.

3.1. Araştırmanın Örneklemi

Kasım 2020 - Ocak 2021 aylarında uygulanan anket çalışması için 330 katılımcıya ulaşılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 2 adet anketin yanıtlama oranı oldukça düşük olduğundan analiz dışı bırakılmıştır. Son durumda katılımcı sayısı 328 olarak belirlenmiştir.

328 katılımcının % 22,6'sı erkek, %77,4'ü ise bayandır. Sağlık çalışanlarında kadın çalışan oranının her zaman erkelerden fazla olduğu bilinmektedir. Yaş grupları dağılımında ise %90,2 oranında 25 yaşından küçük, % 6,1 oranında 25-29 yaş arası, % 2,1 oranında 30-34 arası ve 1,5 oranında katılımcı ise 35 yaş ve daha yüksek olan katılımcılar söz konusudur. Katılımcıların deneyim gruplarında % 73,1'inin 1 yıl veya daha az deneyimli, %17,1'inin 1-5 yıl arası deneyimli, %4,6'sının 6-10 yıl deneyimli ve % 5,2'sinin de 11 yıl ve üzeri deneyime sahip olduğu anlaşılmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması

Araştırma modelini test etmek ve hipotezleri sınamak için veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan soru formu 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde demografik sorular, diğer 3 bölümde ise ölçekler yer almaktadır.

Koronavirüs Korkusu Ölçeği: Ahorsu, Lin, Imani, Saffari, Griffiths ve Pakpour (2020) tarafından yapılan çalışmada yer alan koronavirüs korkusu veya diğer adıyla Covid-19 korku ölçeği alınmıştır. Ölçek, Türk kültüründe farklı araştırma popülasyonunda sınanmak üzere kullanılmıştır. Orijinal ölçeğin pilot uygulaması sonucu 3 madde toplam madde korelasyonunda düşük düzeltilmiş değer (Corrected item-total correlation) aldığı için ölçekten çıkarılmış, ancak uygulamada silinen bu maddelerin konu bütünlüğü açısından önemli maddeler olduğu varsayılarak ölçek bu çalışmada 10 madde halinde kullanılmıştır. Güvenilirlik analizinde çıkarılan üç maddenin ikisi madde silindiğinde güvenilirlik değeri yüksek bulunduğundan analizden elenmiştir. Bir madde ise madde silindiğinde güvenilirlik değeri ölçek güvenilirlik değerinden düşük bulunduğundan analizde yer almıştır.

Hastalık Umursamazlığı Ölçeği: Hastalık umursamazlığı ölçeği, Duncan, Schaller, Justin ve Park (2009) tarafından yapılan çalışmadan alınmıştır.

Beş Faktör Kişilik Tipleri Ölçeği: De Raad, Sullot ve Barelds (2008) tarafından yapılan çalışmadan beş faktör kişilik tipleri ölçeği alınmıştır.

Tüm cevapların alınmasında 5'li likert tipi ölçekten faydalanılmıştır (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum).

Çalışma Covid 19 pandemi döneminde yapıldığından Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu Onayı (GÜLHAN KALMUK-2021-03-03T10_05_19) başvuru ile alınmıştır.

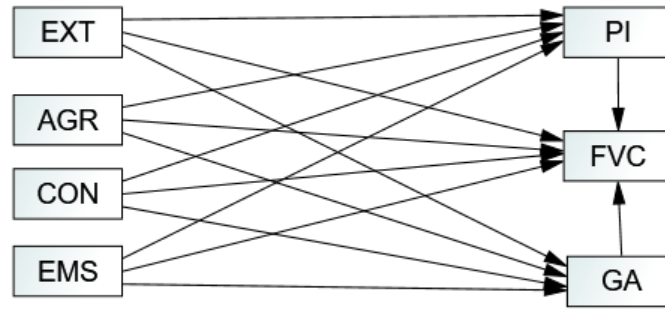
3.3. Araştırmada Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Bu çalışmada uygulanan anketten elde edilen yanıtlar SPSS for Windows 22.00 programı ve AMOS 24.0 programında analiz edilmiştir. Araştırmada yer alan ölçekler COVID-19 Korkusu Ölçeği (FCS), hastalık umursamazlık ölçeği (PVD), kişilik özellikleri (PT) ölçekleri için ölçüm modeli doğrulayıcı faktör analizi yapılmış sonrasında, Cronbach's Alpha, açıklanan ortalama varyans (AVE) ve birleşik güvenilirlik (CR), maksimum paylaşılan varyansın karesi (MSV), paylaşılan varyansın karesinin ortalaması (ASV) hesaplanarak model testi öncesi güvenilirlik, birleşim ve ayrışım geçerliliği analizi yapılmıştır. Sonrasında örtük

değişkenlerle medyatör model yol analizi uygulanarak elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

3.4. Araştırma Modeli

Araştırma modeli kişilik özellikleri ölçeği alt boyutlarının, koronavirus korkusu (FVC) değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) ve mikroptan kaçınma (GA) değişkenlerinin aracılık rolü olarak belirlenmiştir. Model, örtük değişkenlerle yol analizi modeli olarak analiz edilmiştir. Modelin görsel olarak anlatımı Şekil 2.'de sunulmuştur.

Şekil 2. Araştırma modeli

3.5. Ölçüm modelinin Birleşim ve ayrışım geçerliliği

Araştırma modelinden önce modeli oluşturacak ölçeklere ait alt boyutların bir arada oluşturduğu ölçüm modeli doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Modelden elde edilen uyum indeksleri; $(p<0.05)$ olmak üzere $\chi^2 (1193,141)$, $\chi^2/df(2,693)$, $GFI(.899)$, $CFI(.942)$, $SRMR(.0717)$, $RMSEA(.072)$ bulunduğu modelin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Modelin uyum indeks değerleri kabul edilebilir uyum sınırları içinde yer almaktadır. Analizde kişilik özellikleri (PT) ölçeğinden 3 madde, hastalık umursamazlığı (PVD) ölçeğinden 2 madde ve Koronavirus korkusu ölçeğinden ise 2 madde faktör yükleri ($FL<0,50$) olduğundan analizden elenmiştir. Ölçüm modelinden elde edilen model parametreleri Ek-1'de, grafik yapısı ise Ek-2'de gösterilmiştir.

Birleşik güvenirlik (CR) değerleri doğrulayıcı faktör analizinden hesaplanan faktör yüklerinden hesaplanır. Birleşik güvenirlik değeri ($CR\geq 0.70$) olduğunda birleşik güvenirlik şartının sağlandığı söylenebilir (Raykov,1997).

Yakınsama geçerliliğinin göstergesi açıklanan ortalama varyans (AVE) değeridir. Yakınsama geçerliliğinin teyit edilebilmesi için açıklanan ortalama varyansın ($AVE\geq 0.50$) olması gereklidir.

Bir DFA modelinde faktörlerin ayrışım geçerliliğine sahip olabilmesi için $MSV<AVE$, $ASV<AVE$, $\sqrt{AVE}>korelasyon$ değerleri şartlarının sağlanması gereklidir (Fornell ve Larcker, 1981).

Tablo 1. Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenirlik ve geçerlilik değerleri

Boyut	Mean	SD	EXT	AGR	CON	EMS	PI	GA	FCS
EXT	3,59	1,02	(,888)						
AGR	1,74	,90	-,106	(,780)					
CON	3,98	,84	,347**	-,211**	(,813)				
EMS	3,86	,80	,399**	-,130*	,328**	(,779)			
PI	3,42	,85	,053	-,109*	,590**	,167**	(,731)		
GA	1,93	,93	-,179**	,188**	-,114*	-,373**	-,042	(,783)	
FCS	2,58	,94	-,049	,094	-,134*	,012	-,227**	-,214**	(,716)
CA			,859	,816	,843	,820	,872	,916	,892
CR			,881	,822	,853	,822	,872	,916	,893
AVE			,789	,609	,662	,607	,535	,614	,513
MSV			,159	,044	,348	,159	,348	,139	,051
ASV			,054	,021	,108	,055	,0739	,044	,021

***p<0.001 **p<0.01 *p<0.05; SD:standart sapma;CA:Cronbach's Alpha; CR:Birleşik Güvenirlik; MSV:maksimum paylaşılan varyansın karesi, ASV:paylaşılan varyansın karesinin ortalaması; EXT: Dışadönük; AGR: Uyumluluk; CON: Sorumluluk; EMS: Duygusal Denge; PI: Algılanan Bulaşıcılık; GA: Mikroptan Kaçınma; FCS: Koronavirüs korkusu Ölçeği

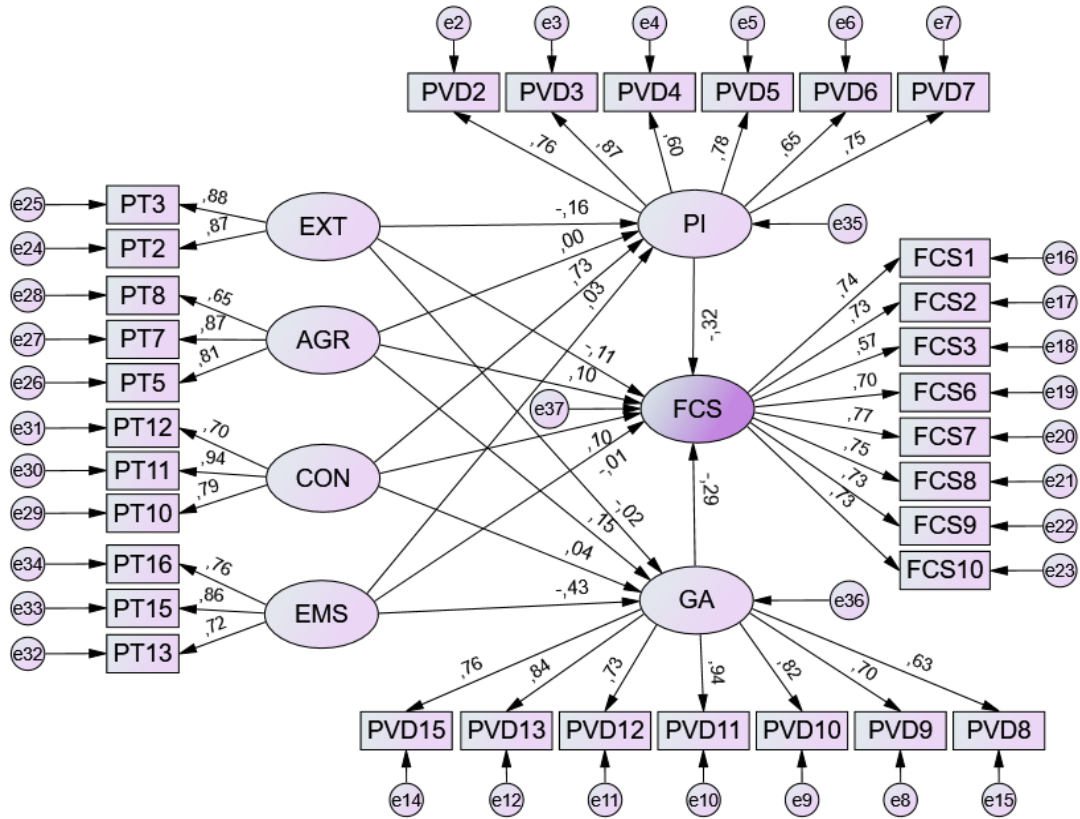
Araştırma için katılımcılara uygulanan ölçeklerden Cronbach's Alpha değerleri koronavirus korkusu Ölçeği (FCS) için (,892), dışadönüklük (EXT) için (,859), uyumluluk (AGR) için (,816), sorumluluk (CON) için (,843), duygusal denge (EMS) için (,820), algılanan bulaşıcılık (PI) için (,872), mikroptan kaçınma (GA) için (,916) olarak hesaplanmıştır. Bu değerleri ile tüm ölçekler "yüksek güvenirlik" düzeyinde yer almaktadır. Covid-19 korkusu ölçeğinin kullanılma amacında da belirtildiği gibi orijinal 10 madde üzerinden düşük puan alan 2 maddesinin çıkarılması durumunda ölçeğin toplam madde korelasyonunun yükseldiği görülmüştür. Bu bulgu Ahorsu ve diğerlerinin (2020) bulguları ile örtüşmektedir.

Birleşik güvenirlik değerlerinde ise tüm CR değerlerinin (CR>0.70) bulunduğu birleşik güvenirlik koşulunun sağlandığı görülmektedir. Tüm değişkenler için ortalama açıklanan varyans değerlerinin (AVE>0.50) bulunduğu yakınsama geçerliliği için de gerekli şart sağlanmıştır. Ayrışım geçerliliğine bakılabilmesi için hesaplanan AVE değerlerinin karekök değerleri tabloda parantez içinde verilmiştir. Bu değerler o sütunda yer alan tüm korelasyon değerlerinden yüksek bulunduğu, aynı zamanda AVE değerlerinin, MSV ve ASV sonuçlarından büyük değerler aldığından ayrışma geçerliliğinin sağlandığı görülmektedir.

3.6. Gözlenen Değişkenler ile Yol Analizi Modeli

Araştırma modeli testi öncesinde, SPSS 20.0 programı aracılığıyla, modeli oluşturan tüm değişkenlerin ortalama ve standart sapma değerleri ve değişkenler arası korelasyonlar hesaplanmıştır. Şekil 2'de gösterilen araştırma modeli AMOS programı 24.0 sürümü aracılığıyla, gözlenen değişkenlerle yol analizi kullanılarak test edilmiştir (Kline 2005). Modelde mevcut dolaylı (indirect) etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı, normal dağılım varsayımını çoğunlukla

karşılamadığı için son yıllarda Sobel testi yerine önerilen bootstrapping yöntemiyle (%95 Güven Aralığı (GA) için, en az 2000 yeniden örnekleme kullanılarak test edilmiştir (Preacher ve Hayes, 2008).

Şekil 3. Gözlenen değişkenlerle yapılan medyatör model yol analizi

Şekil 3’de yer alan katsayılar modelden hesaplanan bootstrap yöntemi (n=2000) ile elde edilen standart tahmin değerleridir.

Örtük değişkenlerle yol analizi modelinde model test değerleri ($p < 0.05$) olmak üzere χ^2 (1312,515), χ^2/df (2,857) bulunduğundan modelin anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Modelin uyum indeks değerleri **GFI** (.896), **CFI** (.935), **SRMR** (.0798), **RMSEA** (.071) kabul edilebilir uyum sınırları içinde yer aldığından modelin geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Model ile ilgili hipotezlerin sonuçları ve ilgili kestirim değerleri Tablo 2’te yer almaktadır.

Tablo 2. Bağımsız, bağımlı ve mediator değişken arasındaki direkt ve endirekt etki değerleri

Hipotezler	Direct Etki	Direct Etki (P)	İndirect Etki	İndirect Etki (P)	Sonuç
EXT→PI→FCS	-,109	,158	,039	,008**	H1:Hipotez kabul (Full M)
AGR→PI→FCS	,103	,121	,001	,935	H2:Hipotez red (Not M)
CON→PI→FCS	,103	,313	-,209	,009**	H3:Hipotez kabul (Full M)
EMS→PI→FCS	-,014	,828	-,012	,491	H4:Hipotez red (Not M)
EXT→GA→FCS	-,109	,158	,005	,672	H5:Hipotez red (Not M)
AGR→GA→FCS	,103	,121	-,040	,018*	H6:Hipotez kabul (Full M)
CON→GA→FCS	,103	,313	-,011	,427	H7:Hipotez red (Not M)
EMS→GA→FCS	-,014	,828	,139	,000**	H8:Hipotez kabul (Full M)

*p<0.05 **p<0.01 1: Bootstrap yöntemi ile (n=2000) elde edilen katsayılar yer almaktadır.

Araştırma modelinde kişilik özellikleri değişkeninin, koronavirus korkusu (FCS), değişkenine etkisinde algılanan bulaşıcılık (PI) ve mikroptan kaçınma (GA) değişkenlerinin aracılık rolü araştırılmaktadır. Tablo 2’de kişilik özelliklerinin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine olan direkt etkileri ile algılanan bulaşıcılık (PI) ve mikroptan kaçınma (GA) değişkenleri üzerinden endirekt etkileri anlamlılık düzeyleri ile birlikte verilmiştir.

Dışadönüklük (EXT) değişkeninin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = ,039$; $p > ,05$) iken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni üzerinden endirekt etkisi ($\beta = - ,039$; $p < ,05$) negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni, dışadönüklük (EXT) değişkeninin koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde tam aracılık rolü olduğu anlaşılmaktadır. Dışadönüklük (EXT) değişkeni koronavirus korkusu (FCS) değişkeninin ortalamasının direkt olarak etkilemezken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni üzerinden olan endirekt etkisi ise pozitif yönde etki ederek yükselmesini sağlamaktadır.

Uyumluluk (AGR) değişkeninin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = ,103$; $p > ,05$) iken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni üzerinden endirekt etkisi anlamsız ($\beta = - ,001$; $p > ,05$) bulunmuştur. Bu nedenle, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü yoktur.

Sorumluluk (CON) değişkeninin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = ,103$; $p > ,05$) iken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni üzerinden endirekt etkisi ($\beta = - ,209$; $p < ,05$) negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni, sorumluluk (CON) değişkeninin koronavirus korkusu (FCS) değişkenine etkisinde tam aracılık rolü olduğu anlaşılmaktadır. Sorumluluk (CON) değişkeni koronavirus korkusu (FCS) değişkeninin ortalamasını direkt olarak etkilemezken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni üzerinden olan endirekt etkisi ise negatif yönde etki ederek azalmasını sağlamaktadır.

Duygusal Denge (EMS) değişkeninin, koronavirus korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = -,014$; $p > ,05$) iken, algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeni

üzerinden endirekt etkisi de anlamsız ($\beta = -.0102$; $p > 0,05$) bulunmuştur. Bu nedenle algılanan bulaşıcılık (PI) değişkeninin aracılık rolü yoktur.

Dışadönüklük (EXT) değişkeninin, koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = -.109$; $p > 0,05$) iken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden endirekt etkisi de anlamsız ($\beta = -.005$; $p > 0,05$) bulunmuştur. Bu nedenle mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü yoktur.

Uyumluluk (AGR) değişkeninin, koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = .103$; $p > 0,05$) iken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden endirekt etkisi ($\beta = -.040$; $p < 0,05$) negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni, uyumluluk (AGR) değişkeninin koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine etkisinde tam aracılık rolü olduğu anlaşılmaktadır. Uyumluluk (AGR) değişkeni koronavirüs korkusu (FCS), değişkeninin ortalamasının direkt olarak etkilemezken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden olan endirekt etkisi ile ise pozitif yönde etki ederek azalmasını sağlamaktadır.

Sorumluluk (CON) değişkeninin, koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = .103$; $p > 0,05$) iken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden endirekt etkisi de anlamsız ($\beta = -.011$; $p > 0,05$) bulunmuştur. Bu nedenle mikroptan kaçınma (GA) değişkeninin aracılık rolü yoktur.

Duygusal Denge (EMS) değişkeninin, koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine direkt etkisi anlamsız ($\beta = -.014$; $p > 0,05$) iken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden endirekt etkisi ($\beta = .139$; $p < 0,05$) negatif yönlü ve anlamlıdır. Buna göre, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni, duygusal denge (EMS) değişkeninin, koronavirüs korkusu (FCS) değişkenine etkisinde tam aracılık rolü olduğu anlaşılmaktadır. Duygusal denge (EMS) değişkeni koronavirüs korkusu (FCS) değişkeninin ortalamasının direkt olarak etkilemezken, mikroptan kaçınma (GA) değişkeni üzerinden olan endirekt etkisi ile ise pozitif yönde etki ederek yükselmesini sağlamaktadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Kişilik özelliği, insanların dünyayı nasıl deneyimlediklerini ve bu deneyimlerin etkisinin belirlenmesine katkıda bulunan sabit bir psikolojik özelliktir (Allik, Realo, McCrae, 2013). Bu çalışmada, bilimsel fikir birliğine en yakın model olduğu için kişilik özelliklerinin çerçevesi olarak Beş Faktör Modeli (Saulsman, Page, 2004) kullanılmış, bireysel farklılıklar, hastalık umursamazlığı ve hastalık korkusu ilişkisi araştırılmıştır. Öncelikle, veri toplama araçlarının doğrulayıcı faktör analizleri ile güvenirlik analizleri ile ayırışma analizleri yapılmıştır. Daha sonra, değişkenler arasında varsayılan aracı rolleri ortaya koymak amacıyla yapısal eşitlik modellemesi yapılmış, hipotezler sınanarak araştırma modelinin geçerliliği araştırılmıştır.

Elde edilen araştırma verileri analiz edildiğinde kavramsal çerçeve ile öngörülen model, yapısal eşitlik modellemesi ile sınanmış ve araştırma hipotezlerinin bir kısmının neden kabul edildiği diğerlerinin de red gerekçeleri istatistiksel olarak sunulmuştur.

Kavramsal çerçevesi çizilen araştırmanın, özellikle bireylerin hastalık umursamazlığı tavrının önemli olduğu ve değişkenler arasında önemli bir aracılık rolü gördüğü ortaya çıkmıştır. Hastalık umursamazlığı davranışı kurumlara olan güveni ve koruyucu davranışlara uyumu olumsuz yönde etkilemektedir (Stotopoli, J., Silva Neto, W.L.B. and Mesch, G.S. 2020). Ayrıca umursamazlığın halkın koruyucu önlemlere verdiği önem düzeyinde bir göstergesi olarak değerlendirilmesi mümkündür (Bish & Michie, 2010; Barr et al., 2008).

Orijinal çalışmada de belirtildiği gibi bireylerin hastalığı umursamaz davranışlarının her iki boyutunun “Algılanan Bulaşıcılık (PI)” ve “Mikroptan Kaçınma (GA)”, koronavirüs korkusu ile kişilik tipleri arasındaki ilişkide aracı rolü ortaya konmuştur (H1,H3,H6,H8).

Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi birebir araştıran başka bir çalışmaya rastlanmamış olmakla birlikte her bir değişkenin farklı değişkenler ile ilişkilerini irdeleyen çalışmalar bulunmaktadır. Kişilik özellikleri bağlamında yapılan bir araştırmada, insanların, “dışa dönüklük ve sorumluluk” özelliklerinin, Covid-19' u kontrol altına almak için önerilen önlemlere katılımlarıyla ilgili olduğu vurgulanmıştır (Carvalho et al., 2020; Folk et al., 2020). Orijinal çalışmada dışadönüklük ve sorumluluk özelliklerinin rolünün etkili olması ile uyumlu olduğu söylenebilir. Dışadönüklük, duygusal denge ve açıklık boyutlarının, güçlü ve en önemli belirleyiciler olarak, pandeminin psikolojik sonuçlarının kişilik faktörlerinden etkilendiğini göstermektedir (Modersitzki et al., 2020). Bir başka çalışmada, pandemi dönemlerinde, dışa dönüklüğün olumlu duygulanım üzerindeki etkisi tespit edilmiştir, Covid-19 salgınının refahı nasıl etkilediğini ve olumsuz etkilerine karşı hangi tür insanların psikolojik olarak en savunmasız olduğunu anlamak özellikle önemlidir (Anglim, Horwood, 2020). Covid-19 anksiyetesinin beş büyük kişilik özellikleri ile genel anksiyete ve depresif semptomlar arasındaki ilişkiye kısmen aracılık ettiğini, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk boyutlarının genel anksiyete ve depresif semptomlarla negatif ilişkili duygusal denge ve açıklık boyutlarının ise pozitif olarak ilişkisi tespit edilmiştir (Nikčević et al., 2021). Sosyal medya verileri kullanılarak, salgının sağlık çalışanlarının kişilik özelliklerini nasıl etkilediğini araştıran bir başka çalışmada, pandemi nedeniyle kişilik özelliklerinden duygusal denge, sorumluluk ve dışa dönüklük boyutlarında önemli ölçüde artış buna karşılık, uyumluluk ve açıklık boyutlarında bir azalma olduğu tespit edilmiştir (Ahmed et al.,2020)

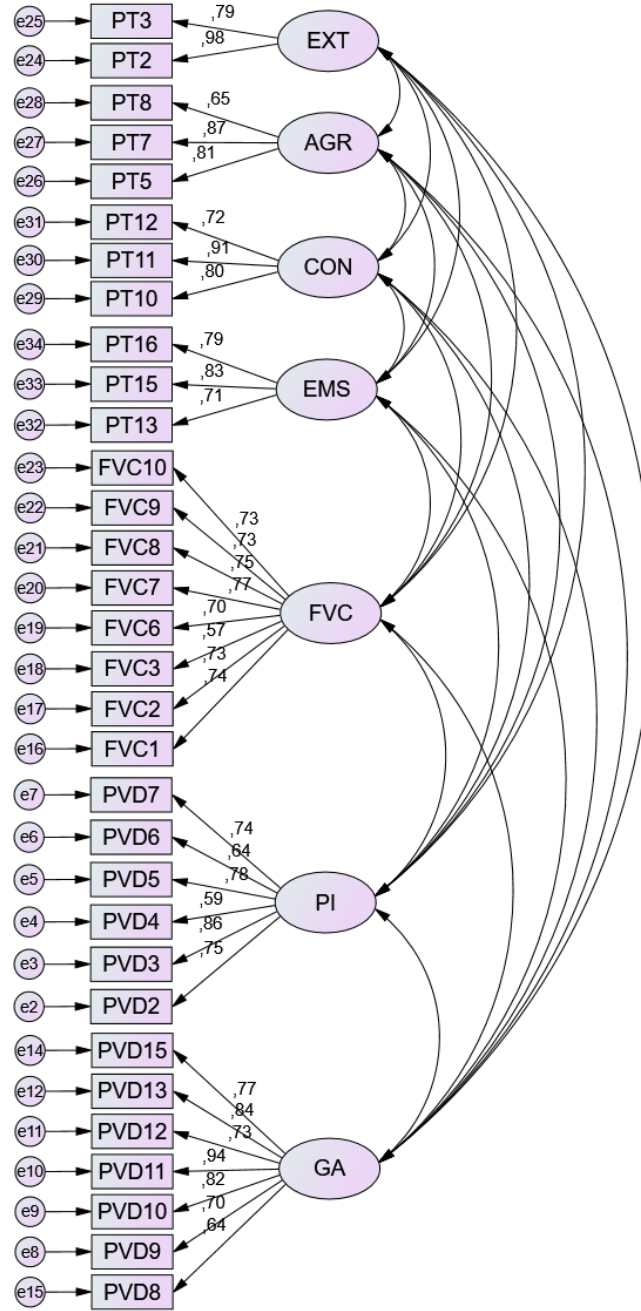
Yüzyıllardır, bulaşıcı hastalıklar insan sağlığına tehdit oluşturmıştır. Bulaşıcı hastalıkların bulaşmasına ilişkin kronik endişelerdeki bireysel farklılıkların ve kişisel duyarlılıkların geniş bir yelpazede etkileri vardır (Duncan et al. 2009).

Bu araştırma, İstanbul bölgesinde çalışan ve kısmen çalışma deneyimine sahip 328 sağlık çalışanı ile sınırlıdır. Bu çalışma için sağlık çalışanlarının seçilmesinin nedeni ise sağlık çalışanlarının Covid-19 farkındalığının ne düzeyde olduğuna ilişkin bir takım bulgular elde etmektir. Araştırma bulgularının, Covid-19 salgını sırasında psikolojik değerlendirme ve müdahale için veri sağladığı ve bu verilerin sağlık çalışanları, sağlık yöneticileri ve profesyonelleri için değerli olacağı ve bireysel farklılıkları dikkate almanın önemi konusunda genişleyen literatüre katkıda bulunacağı varsayılmıştır.

Ekler:**Ek-1: Ölçüm Modeli Parametreleri**

			Estimate	S.E.	C.R.	P
PVD2	<---	PI	1,000	,750		
PVD3	<---	PI	1,266	,863	15,643	***
PVD4	<---	PI	,877	,589	10,413	***
PVD5	<---	PI	1,180	,776	14,010	***
PVD6	<---	PI	,918	,642	11,419	***
PVD7	<---	PI	1,114	,736	13,228	***
PVD9	<---	GA	,822	,703	16,190	***
PVD10	<---	GA	,917	,823	22,041	***
PVD11	<---	GA	1,000	,943		
PVD12	<---	GA	,875	,734	17,453	***
PVD13	<---	GA	,939	,840	23,106	***
PVD15	<---	GA	,919	,766	18,904	***
PVD8	<---	GA	,647	,636	13,776	***
FVC1	<---	FVC	1,000	,740		
FVC2	<---	FVC	1,081	,728	12,869	***
FVC3	<---	FVC	,793	,572	9,996	***
FVC6	<---	FVC	1,095	,698	12,304	***
FVC7	<---	FVC	1,244	,766	13,575	***
FVC8	<---	FVC	1,150	,753	13,322	***
FVC9	<---	FVC	1,229	,727	12,853	***
FVC10	<---	FVC	1,195	,732	12,945	***
PT2	<---	EXT	1,000	,976		
PT3	<---	EXT	1,014	,791	11,532	***
PT5	<---	AGR	1,000	,806		
PT7	<---	AGR	1,076	,869	13,060	***
PT8	<---	AGR	,761	,650	11,429	***
PT10	<---	CON	,900	,804	17,526	***
PT11	<---	CON	1,000	,908		
PT12	<---	CON	,808	,718	14,920	***
PT13	<---	F4	,849	,713	12,415	***
PT15	<---	F4	1,047	,830	13,878	***
PT16	<---	F4	1,000	,790		

Ek-2 Ölçüm Modeli Grafik Yapısı

Kaynakça

- Ahmed, A., Mukta, M. S. H., Muntasir, F., Rahman, S., Islam, A. K. M. N., & Ali, M. E. (2020). Can COVID-19 Change the Big5 Personality Traits of Healthcare Workers? ACM International Conference Proceeding Series. <https://doi.org/10.1145/3428363.3428370>
- Ahorsu, D. K., Lin, C. Y., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, M. D., & Pakpour, A. H. (2020). The Fear of COVID-19 Scale: Development and Initial Validation. *International journal of mental health and addiction*, 1–9. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>
- Allik, J., Realo, A., & McCrae, R. R. (2013). *Universality of the five-factor model of personality*. In T. A. Widiger & P. T. Costa, Jr. (Eds.), *Personality disorders and the five-factor model of personality* (p. 61–74). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13939-005>
- Anglim, J., & Horwood, S. (2020, October 2). Effect of the COVID-19 Pandemic and Big Five Personality on Subjective and Psychological Well-Being. <https://doi.org/10.1177/1948550620983047>
- Arpacioğlu, S., Baltalı, Z., Ünübol, B., (2021), COVID-19 pandemisinde sağlık çalışanlarında tükenmişlik, Covid korkusu, depresyon, mesleki doyum düzeyleri ve ilişkili faktörler, Çukurova Medical Journal, 46, 1, 88 – 100
- Barr, M., Raphael, B., Taylor, M., Stevens, G., Jorm, L., Giffin, M., Lujic, S., (2008). Pandemic influenza in Australia: using telephone surveys to measure perceptions of threat and willingness to comply. *BMC Infect. Dis.* 8 (1), 117.
- Bingül, B. A., Türk, A., & Ak, R. (2020). Covid-19 Bağlamında Tarihteki Büyük Salgınlar ve Ekonomik Sonuçları. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 189–200. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.44242>
- Bish, A., Michie, S., 2010. Demographic and attitudinal determinants of protective behaviours during a pandemic: a review. *Br. J. Health Psychol.* 15 (4), 797–824.
- Carvalho, Lucas de F., Pianowski, Giselle, & Gonçalves, André P.. (2020). Personality differences and COVID-19: are extroversion and conscientiousness personality traits associated with engagement with containment measures?. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 42(2), 179-184. <https://doi.org/10.1590/2237-6089-2020-0029>
- Cucinotta D, Vanelli M. (2020), WHO Declares COVID-19 a Pandemic. *Acta Biomed*, 91:157–60.

- De Coninck, D., D'Haenens, L. and Matthijs, K. (2020). Perceived vulnerability to disease and attitudes towards public health measures: COVID-19 in Flanders, Belgium, *Personality and Individual Differences*, 166, <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110220>
- De Raad, B., Sullo, E., & Barelds, D. P. H. (2008). Which of the Big Five factors are in need of situational specification? *European Journal of Personality*, 22(4), 269–289.
- Díaz, A., Soriano, J.F., Beleña, A. (2016). Perceived Vulnerability to Disease Questionnaire: Factor structure, psychometric properties and gender differences, *Personality and Individual Differences*, Volume 101, Pages 42-49, ISSN 0191-8869.
- Duan, L. and Zhu, G. (2020). Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic, *The Lancet Psychiatry*, 7(4), 300–302. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0).
- Duncan, L.A., Schaller, M., Park, J.H. (2009). Perceived vulnerability to disease: Development and validation of a 15-item self-report instrument. *Personality and Individual Differences*, Volume 47, Issue 6, Pages 541-546, ISSN 0191-8869,
- Folk, D., Okabe-Miyamoto, K., Dunn, E., Lyubomirsky, S. (2020). Did social connection decline during the first wave of COVID-19? The role of extraversion. *Collabra: Psychology*, 6(1), 37.
- Fornell, C. ve Larcker, F.D., 1981, "Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error", *Journal of Marketing Research*, Vol. 18, No.1, pp. 39-50.
- Gencer, N. (2020). Pandemi Sürecinde Bireylerin Koronavirüs (Kovid-19) Korkusu: Çorum Örneği. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Dergisi* 2(4), 1153-1173. DOI: 10.47994/usb主ad.791577
- Goldberg L.R.(1981). "Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons", *Review of Personality and Social Psychology*, Vol 1.
- Goldberg L.R. (1993). "The structure of phenotypic personality traits", *American Psychologist*, 48.
- Kline, R.B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modelling*. New York: The Guilford Press.
- McCrae, R. R. , Costa, P. T.(2006). "Perspectives de la Theorie des Cinq Facteurs : Traits et Culture", *Psychologie Française*, 51.

- Merchant, R. M. and Lurie, N. (2020). Social media and emergency preparedness in response to novel coronavirus. JAMA. <https://doi.org/10.1001/jama.2020.4469>.
- Modersitzki, N., Phan, L. V., Kuper, N., Rauthmann, J. (2020). Who is impacted? Personality predicts individual differences in psychological consequences of the COVID-19 pandemic in Germany.
- Nikčević AV, Marino C, Kolubinski DC, Leach D, Spada MM. (2021).Modelling the contribution of the Big Five personality traits, health anxiety, and COVID-19 psychological distress to generalised anxiety and depressive symptoms during the COVID-19 pandemic. J Affect Disord. Jan 15;279:578-584.
- Ornell, F., Schuch, J.B., Sordi, A.O., Kessler, F.H.P., (2020), "Pandemic fear" and COVID-19: mental health burden and strategies, Brazilian Journal of Psychiatry, 2,3, <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2020-0008>
- Pakpour, A. H., & Griffiths, M. D. (2020). The fear of Covid-19 and its role in preventive behaviors. Journal of Concurrent Disorders, 2(1), 58–63.
- Parıldar, H., 2020, Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları, Tepecik Eğit. ve Araşt. Hast. Dergisi 2020;30(Ek sayı):19-26 doi:10.5222/terh.2020.93764
- Preacher, KJ., Hayes, AF. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. Behav Res Methods 40: 879-91.
- Raykov,T. (1997). Estimation of composite reliability for congeneric measures. Applied Psychological Measurement, 21, 173-184.
- Saulsman LM, Page AC. (2004). The five-factor model and personality disorder empirical literature: a meta-analytic review. Clin Psychol Rev. 2004 ; 23:1055-85
- Smith, R. D. (2006). Responding to global infectious disease outbreaks: Lessons from SARS on the role of risk perception, communication and management. Social Science & Medicine, 63, 3113–3123. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2006.08.004>.
- Stotopoli, J., Silva Neto, W.L.B. and Mesch, G.S. (2020), Confidence in social institutions, perceived vulnerability and the adoption of recommended protective behaviors in Brazil during the COVID-19 pandemic. Social Science & Medicine, Volume 265, 113477.
- Vindegaard, N., Benros, M.E., COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence, Brain, Behavior, and Immunity, Science Direct, Volume 89,2020,Pages 531-542, ISSN 0889-1591,<https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.048>).
- (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0889159120309545>)

- World Health Organization. (2020). Novel Coronavirus (2019-nCoV) Situation Report-1 21 january 2020 (https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4 , erişim tarihi; 28.02.2021)
- World Health Organization. (2021a). Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard, Data last updated: 2021/2/28, 5:31pm CET) (<https://covid19.who.int/> erişim: 28 Şubat 2021)
- World Health Organization. (2021b). (<https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/Covid-19>, erişim tarihi: 1 Mart 2021).
- World Health Organization. (2021c). (<https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/Covid-19>, erişim tarihi: 1 Mart 2021).

© Copyright of Journal of Current Researches on Educational Studies is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.